

Уводная частка штогадовай справаздачы Камііі ЗША па міжнароднай свабодзе веравызнання за 2009 год

Камісія ЗША па міжнароднай свабодзе веравызнання (Камісія), створаная згодна з Актам аб міжнароднай свабодзе веравызнання ад 1998 года (IRFA), з'яўляецца незалежнай, дзвюхпартыйнай урадавай камісіяй ЗША, якая назірае за мяжой за парушэннямі права на свабоду веравызнання, прадугледжанага Усеагульнай дэкларацыяй правоў чалавека і іншымі міжнароднымі дакументамі, і дае незалежныя рэкамендацыі адносна палітыкі Прэзідэнта, Дзяржаўнаму сакратару і Кангрэсу.

Камісія, якая не ўваходзіць у структуру Дзяржаўнага дэпартаменту ЗША, складаецца з 10 членаў. Тры члены Камііі прызначаюцца Прэзідэнтам, шэсць – кіраўніцтвам Кангрэса. Пасол па асобных даручэннях па пытаннях міжнароднай свабоды веравызнання, пасада якога ў Дзяржаўным дэпартаменце таксама ўведзена паводле IRFA, з'яўляецца негаласуючым членам Камііі *ex officio* (з прычыны займаемай пасады).

Члены камііі маюць вялікі вопыт і кампетэнцыю ў вобласці замежных спраў, правоў чалавека, свабоды веравызнання і міжнароднага права. За дзесяць гадоў існавання Камііі ў яе ўваходзілі каталіцкія епіскапы, мусульманскі імам, яўрэйскі праваабаронца і равін, пратэстанцкія пастары, эксперты па праве, знешняй палітыцы і іншых сферах з рознымі рэлігійнымі перакананнямі, такімі як праваслаўнае хрысціянства, мармонства, індызм, будызм і бахаізм. Пад іх кіраўніцтвам Камісія ўздымала пытанні адносна парушэнняў рэлігійнай свабоды, якія тычыліся шмат якіх аспектаў, краін і веравызнанняў. Напрыклад, Камісія выступала ад імя будыстаў у Бірме, індуйстаў у Бангладэш, мусульман шыітаў у Саудаўскай Аравіі, яўрэяў у Венесуэле, плыні ахмадыя ў Пакістане, мусульман уйгураў у Кітаі, хрысціян у Судане і бахаітаў у Іране.

Штогадовая справаздача апісвае сітуацыю са свабодай веравызнання ў краінах, якія выклікаюць заклапочанасць Камііі, і дае рэкамендацыі адносна палітыкі, каб гарантаваць, што падтрымка свабоды веравызнання стане больш істотнай часткай знешняй палітыкі ЗША. Штогадовая справаздача складаецца з главаў, прысвечаных краінам, у адносінах да якіх Камісія прапанавала Дзяржаўнаму сакратару прымяніць азначэнне “Краіны, якія выклікаюць асаблівую заклапочанасць” паводле IRFA з прычыны сур'ёзных парушэнняў свабоды веравызнання; краінам, якія Камісія ўнесла ў Спіс назірання з прычыны парушэнняў свабоды веравызнання, якія не з'яўляюцца настолькі сур'ёзнымі, каб аднесці краіну ў шэраг краін, якія выклікаюць асаблівую заклапочанасць, але патрабуюць увагі; і іншым краінам, за якімі Камісія пільна сочыць. Поўны тэкст справаздачы даступны па адрасе www.uscirf.gov.

Штогадовая справаздача за 2009 год асвятляе перыяд з траўня 2008 года па сакавік 2009 года.

Краіны, якія выклікаюць асаблівую заклапочанасць, і Спіс назірання

IRFA дае паўнамоцтвы Дзяржаўнаму сакратару, якога прызначае Прэзідэнт, вызначыць “Краіны, якія выклікаюць асаблівую заклапочанасць,” гэта значыць краіны,

урады якіх удзельнічаюць ці талерантна ставяцца да “асабліва жорсткіх” парушэнняў свабоды веравызнання. IRFA адносіць да “асабліва жорсткіх” “сістэматычныя, пастаянныя і відавочныя” парушэнні, што ўключаюць такія дзеянні, як катаванне, працяглае затрыманне без прад’яўлення абвінавачання, знікненні ці “іншыя жахлівыя выпадкі адмаўлення ў праве на жыццё, свабоду ці бяспеку асобы”. Пасля таго як краіна заносіцца ў спіс краін, якія выклікаюць асаблівую заклапочанасць, закон патрабуе ад прэзідэнта супрацьстаяць парушэнням, прымаючы меры, вызначаныя IRFA.

У студзені 2009 года Дзяржаўны дэпартамент паўторна вызначыў спіс краін, якія выклікаюць асаблівую заклапочанасць, у які увайшлі тыя ж восем краін, што і пры апошнім вызначэнні ў лістападзе 2006 года: Бірма, Карэйская Народная Дэмакратычная Рэспубліка (Паўночная Карэя), Эрытрэя, Іран, Кітайская Народная Рэспубліка, Саудаўская Аравія і Узбекістан. Дзяржаўны дэпартамент заявіў аб сваім неўмяшанні ў сітуацыю ва Узбекістане на працягу 180 дзён і ў Саудаўскай Аравіі – на нявызначаны перыяд, у абодвух выпадках – каб “паспрыяць дасягненню мэтай Акта [аб міжнароднай свабодзе веравызнання]”. У выніку гэтых заяў Злучаныя Штаты не будуць прадпрымаць ніякага палітычнага адказу на асабліва жорсткія парушэнні свабоды веравызнання ў гэтых краінах.

У перыяд, да якога адносіцца гэтая справаздача, Камісія рэкамендавала Дзяржаўнаму сакратару азначыць як краіны, якія выклікаюць асаблівую заклапочанасць, наступныя 13 краін: Бірма, Карэйская Народная Дэмакратычная Рэспубліка (Паўночная Карэя), Эрытрэя, Іран, Ірак¹, Нігерыя², Пакістан, Кітайская Народная Рэспубліка, Саудаўская Аравія, Судан, Туркменістан, Узбекістан і В’етнам.

Камісія таксама называе краіны, што ўносяцца ў Спіс назірання з прычыны неабходнасці пільнага маніторынга сур’ёзных парушэнняў свабоды веравызнання, у якіх удзельнічаюць ці да якіх талерантна ставяцца ўрады краін, не адпавядаючых крытэрыям да аднясення ў спіс краін, якія патрабуюць асаблівай увагі. Гэтыя краіны таксама з’яўляюцца аб’ектамі пільнай увагі і, у некаторых выпадках, дыпламатычных акцый Дзяржаўнага дэпартаменту і шматбаковых арганізацый. У Спіс назірання Камісіі ў справаздачы перыяд уваходзяць Афганістан, Беларусь, Куба, Егіпет, Інданэзія, Лаос, Расія, Самалі, Таджыкістан, Турцыя і Венесуэла.

Заклапочанасць Камісіі выклікае **Беларусь**

Беларусь мае вельмі аўтарытарнае кіраўніцтва, амаль уся палітычная ўлада сканцэнтравана ў руках прэзідэнта Аляксандра Лукашэнкі і невялікага кола ягоных дарадчыкаў. Рэжым Лукашэнкі абвінавачваюць у шматлікіх сур’ёзных парушэннях правоў чалавека, сярод якіх удзел у “знікненнях” некалькіх ключавых прадстаўнікоў апазіцыі, зняволенне палітычных апанентаў і журналістаў і строгі кантроль над СМІ і цывільным

¹ Члены Камісіі Кромарці, Эйд, Ланд і Леа, хаця і згадзіліся са справаздачай Камісіі па Іраку, не пагадзіліся з рэкамендацыяй аб унясенні Ірака ў спіс краін, якія выклікаюць асаблівую заклапочанасць, мяркуючы, што ён павінен заставацца ў Спісе назірання.

² Член Камісіі Кромарці не пагадзіўся з рэкамендацыяй аб унясенні Нігерыі ў спіс краін, якія выклікаюць асаблівую заклапочанасць, мяркуючы, што яна павінна заставацца ў Спісе назірання.

грамадствам. Акрамя таго, урад Беларусі працягвае сур'ёзна парушаць правы грамадзян на свабоду думкі, сумлення і веравызнання. У 2008 годзе беларускі ўрад па-ранейшаму выкарыстоўваў свой усеабдымны і вельмі абмяжоўваючы апарат для кантролю свабоды веравызнання; таму Камісія працягвае ўключаць Беларусь у свой Спіс назірання.

Урадавыя структуры, якія кантралююць і абмяжоўваюць рэлігійныя аб'яднанні, вельмі абшырныя і ўсюдыісныя, што прыводзіць некаторых праваабаронцаў да параўнання сітуацыі з рэлігійнымі свабодамі ў Беларусі з сітуацыяй пры былым савецкім рэжыме. Напрыклад, Беларусь захавала з савецкіх часоў бюракратычны інстытут, адказны за справы рэлігіі, канцэлярыі якога знаходзяцца ў сталіцы Мінску, у кожнай з шасці абласцей краіны і ў 20 раёнах. Дзяржаўны закон аб рэлігіі, прыняты ў кастрычніку 2002 года, устанаўлівае жорсткія нарматыўныя перашкоды і значныя бюракратычныя і прававыя абмежаванні для дзейнасці многіх рэлігійных абшчын. Фактычна закон 2002 года забараняе любую рэлігійную дзейнасць незарэгістраваных груп, любую дзейнасць рэлігійных абшчын за межамі тэрыторыі, на якой яны зарэгістраваны, рэлігійную дзейнасць, узначальваемую замежнымі грамадзянамі, і неадобраную рэлігійную дзейнасць у прыватных дамах, за выключэннем невялікіх малітоўных сходаў выпадковага характару. Закон устанаўлівае трохузроўневую сістэму рэгістрацыі і асабліва абмяжоўвае дзейнасць груп на найніжэйшым узроўні. Закон таксама вызначыў, што ўсе існуючыя ў Беларусі рэлігійныя абшчыны павінны прайсці ўрадавую перарэгістрацыю да лістапада 2004 года. Хаця большасць раней зарэгістраваных суполак прайшла перарэгістрацыю, закон узмацніў афіцыйныя механізмы, якія дазваляюць адмовіць у рэгістрацыі непажаданых рэлігійных груп.

З часу свайго прыходу да ўлады ў 1994 годзе прэзідэнт Лукашэнка адкрыта аддаваў перавагу Беларускай праваслаўнай царкве (БПЦ), экзархату Маскоўскага патрыярхату Рускай праваслаўнай царквы, што прывяло да прывілеяванага палажэння БПЦ. Фактычна закон аб рэлігіі 2002 года яўна падкрэслівае ключавую ролю БПЦ у развіцці беларускіх традыцый. Гэтыя адносіны падвергліся далейшай кадыфікацыі ў чэрвені 2003 года, калі беларускі ўрад і БПЦ падпісалі канкардат, які акрэсліў уплыў Царквы на грамадскае жыццё і стаў прычынай дадатковых цяжкасцей для многіх рэлігійных меншасцяў (гл. ніжэй). У сакавіку 2004 года беларускі ўрад даў БПЦ выключнае права на выкарыстанне ў назве слова "праваслаўная". З гэтай прычыны некалькім "незалежным" праваслаўным царквам, якія не прымаюць верхавенства маскоўскага праваслаўнага патрыярхату, працягваюць адмаўляць у рэгістрацыі. Гэта тычыцца, сярод іншых, Беларускай аўтакефальнай праваслаўнай царквы і Сапраўднай праваслаўнай царквы, галіны праваслаўнай царквы, што адмовілася ад кампрамісу з савецкай уладай, на які пайшла Руская праваслаўная царква ў 1920-х гадах. Іншай незалежнай праваслаўнай суполкай, якой часта адмаўляюць у рэгістрацыі, з'яўляецца Руская праваслаўная царква за мяжой, прыхільнікам якой у мінулыя гады прысуджаліся шматлікія штрафы за богаслужэнні ў прыватных дамах.

Нягледзячы на свой прывілеяваны статус, і сама БПЦ не мае імунітэту ад пераследу з боку дзяржавы. Форум 18 паведамляе, што ў сакавіку 2007 года супрацоўнікі Камітэта дзяржаўнай бяспекі (КДБ) уварваліся на малітоўны сход парафіянаў Царквы Пераабражэння Гасподня ў Гомелі, што з'яўляецца першым вядомым выпадкам пераследу прыхільнікаў БПЦ у Беларусі пасля савецкіх часоў. Звыш таго, беларускія ўлады

рэкамендуюць БПЦ устрымацца ад ушанавання памяці праваслаўных хрысціян у Беларусі, якія загінулі ў савецкі перыяд з прычыны свайго веравызнання. Беларускі КДБ намагаўся пераканаць духавенства БПЦ зняць іконы праваслаўных “новых пакутнікаў” у саборы ў Гродне, хаця гродзенскі епіскап адмовіўся гэта рабіць. Акрамя таго, афіцэры КДБ часта сочаць за наведвальнікамі ўрочышча Курапаты, дзе знаходзяцца масавыя захаванні новых пакутнікаў; капліца БПЦ, якая тут планавалася, так і не была пабудавана.

Іншым рэлігійным суполкам паслядоўна адмаўляюць у рэгістрацыі, і часта чыноўнікі не называюць ніякай прычыны шматразовых адмоў на заявы аб рэгістрацыі. Адной з частых падстаў для адмовы ў рэгістрацыі ці перарэгістрацыі з’яўляецца адсутнасць юрыдычнага адрасу, хаця ў некаторых выпадках для атрымання такога адрасу патрабуецца папярэдня рэгістрацыя, што ставіць такія абшчыны ў бязвыхадную сітуацыю. Яшчэ адной прычынай адмовы можа быць мяркуемая няздольнасць ці нежаданне рэлігійнай суполкі абмежаваць сваю дзейнасць вызначаным месцапалажэннем. У 2006 годзе беларускі ўрад не пагадзіўся з рашэннем Камітэта па правах чалавека ААН аб тым, што ўлады парушылі правы на свабоду веравызнання, адмовіўшы ў рэгістрацыі асацыяцыі Харэ Крышна, якая дзейнічае па ўсёй тэрыторыі краіны. Камітэт вызначыў, што патрабаванне ўладаў, што суполка павінна забяспечыць адобраныя дзяржавай памяшканні да юрыдычнай рэгістрацыі можа быць расцэнена як “несуразмернае абмежаванне правоў прыхільнікаў Крышны на праяўленне сваяго веравызнання” паводле Міжнароднага пакту аб грамадзянскіх і палітычных правах. У 2008 годзе, праз шэсць гадоў пасля падачы заяў аб рэгістрацыі, судовых працэсаў і штрафаў, беларускія чыноўнікі, як паведамляе Дзяржаўны дэпартамент, зарэгістравалі шэсць з сямі беларускіх абшчын Харэ Крышна; адна абшчына, якая засталася незарэгістраванай, таксама працягвае сваё існаванне.

Рэлігійныя абшчыны, якія не прайшлі дзяржаўную рэгістрацыю, могуць атрымліваць штрафы. З 2004 года беларускія суды павялічылі суму штрафаў, а таксама пашырылі кола рэлігійных суполак, якія могуць абкладацца штрафамі. Яшчэ тры гады таму такія штрафы звычайна складалі не больш за 15 долараў ЗША і найбольш часта прымяняліся да прыхільнікаў Савету Цэркваў евангельскіх хрысціян баптыстаў, якія па па прычынах тэалагічнага характару адмаўляюцца ад рэгістрацыі любымі дзяржаўнымі ўладамі. Але з 2006 года штрафы павялічыліся, у некаторых выпадках – вельмі значна. Напрыклад, у студзені 2009 года суд у Бабруйску аштрафаваў Аляксандра Ермаліцкага на 65 долараў ЗША (значная сума ў Беларусі) за адпраўленне богаслужэння ў сябе дома. Форум 18 паведамляе, што ў студзені 2008 года Баранавіцкае аддзяленне МНС аштрафавала пастара і адміністратара царквы пяцідзсятнікаў “Новае жыццё” за парушэнне патрабаванняў пажарнай бяспекі на агульную суму 228 долараў ЗША, што эквівалента сярэдняй зароботнай плаце за амаль тры тыдні. Глава царквы выказаў меркаванне, што патрабаванні пажарнай бяспекі былі сродкам ускоснага даўлення на царкву. У ліпені 2008 года, па звестках Форуму 18, святару прыходу незарэгістраванай Рускай праваслаўнай царквы за мяжой, якога раней штрафавалі за адпраўленне рэлігійных абрадаў, паказалі загад, як паведамляецца – КДБ, у якім яму забаранялася праводзіць адпяванне ў пасёлку Ружаны. Як паведамляецца, мясцовыя жыхары выступілі супраць гэтай забароны, і святару дазволілі правесці адпяванне.

У сакавіку 2009 года, па звестках Форуму 18, Вярхоўны суд Беларусі адкланіў хадатайніцтва пастара-пяцідзiesiąтніка аб адмене штрафу за ўзначальванне незарэгістраванай рэлігійнай арганізацыі. Пастар заявіў, што юрыдычнае патрабаванне аб рэгістрацыі парушае беларускую Канстытуцыю і Міжнародны пакт аб грамадзянскіх і палітычных правах, але суд пастанавіў, што правы пастара не былі парушаны.

Акрамя штрафаў, беларускія ўлады на працягу апошніх некалькі гадоў аддавалі загады пра кароткачасовыя затрыманні і зняволенні царкоўных лідэраў і прыхаджан за ўдзел у незарэгістраваных рэлігійных аб'яднаннях. У сакавіку 2006 года пастар мінскай баптысцкай суполкі “Запавет Хрыста” быў асуджаны на 10-дзённае зняволенне за адпраўленне рэлігійных абрадаў у сябе дома. Гэта быў першы за 20 гадоў выпадак зняволення рэлігійнага лідэра ў Беларусі. Сяргей Цвор, епіскап Аб'яднання цэркваў Хрысціянаў веры Евангельскай, сутыкнуўся з аналагічнымі абвінавачваннямі, але яны былі зняты з-за тэхнічных памылак, якія дапусціла міліцыя. Таксама ў сакавіку 2006 года юрыст і праваабаронца Сяргей Шаўцоў быў асуджаны на 10-дзённае зняволенне за правядзенне несанкцыянаванага семінару па пытаннях рэлігіі ў прыватнай кавярні. У чэрвені 2007 года баптысцкі пастар Антоні Бокун быў асуджаны на тры дні турэмнага зняволення за правядзенне службы, што зрабіла яго трэцяй вядомай асобай, асуджанай на кароткі тэрмін у постсавецкай Беларусі за рэлігійную дзейнасць. Паступалі таксама больш свежыя паведамленні, што палітычным вязням у Беларусі адмаўляюць у наведваннях духавенствам.

Хаця прайшоўшыя паўторную рэгістрацыю рэлігійныя суполкі, у тым ліку мусульмане, люцэране і бахаіты, адпраўляюць богаслужэнні па адрасах жыхарства, не падвяргаючыся пераследу, закон аб рэлігіі 2002 года забараняе большасць відаў рэлігійнай дзейнасці за межамі вызначаных культавых будынкаў без папярэдняга адабрэння дзяржаўных уладаў. Першае парушэнне цягне за сабой папярэджанне, штраф ад 20 да 150 мінімальных зароботных плат ці зняволенне ад трох да 15 дзён. Другое парушэнне на працягу аднаго года караецца штрафам ад 150 да 300 мінімальных зароботных плат ці зняволеннем ад 10 да 15 дзён. Хаця закон, па меншай меры – у тэорыі, дазваляе людзям збірацца ў прыватных дамах для малення, ён патрабуе атрымання дазволу ад мясцовых уладаў для правядзення рытуалаў, абрадаў ці цырымоній на даму, а на практыцы ў такім дазволе звычайна адмаўляюць. Больш таго, рэлігійная арганізацыя не можа знаходзіцца па адрасе жыхарства, калі памяшканне не было выяўлена з жылога фонду. На працягу пяці гадоў пратэстанцкія лідэры беспаспяхова намагаліся змяніць гэтую сітуацыю. Нягледзячы на падцвярджэнне ад чыноўнікаў Адміністрацыі Прэзідэнта, якія адказваюць за сувязі з насельніцтвам, што члены рэлігійных суполак могуць легальна збірацца ў прыватных дамах, калі мясцовыя ўлады даюць на гэта згоду, у 2008 годзе міліцыя некалькі разоў урывалася на прыватныя рэлігійныя сходы і часам штрафавала іх удзельнікаў.

Акрамя таго, урад працягвае абмяжоўваць магчымасці шэрагу суполак валодаць ці выкарыстоўваць іншую ўласнасць у рэлігійных мэтах, у тым ліку праз патрабаванне аб тым, што жылыя памяшканні могуць выкарыстоўвацца для рэлігійных службаў толькі пасля таго, як былі фармальна выведзены з жылога фонду. Улады працягваюць адмаўляць у рэгістрацыі многім пратэстанцкім цэрквам і іншым суполкам, якія разглядаюцца ў Беларусі як новыя. Такія абшчыны таксама сутыкаюцца з цяжкасцямі пры арэндзе

памяшканняў у дзяржаўных уласнікаў. Больш таго, пратэстанты найчасцей паведамляюць, што атрымаць дазвол на будаўніцтва новых цэркваў амаль немагчыма. У Мінску планіроўшчыкі горада, згодна афіцыйным дакументам, не дадуць ніводнага такога дазволу да 2030 года. Пратэстанцкія цэрквы, якія імкнуцца атрымаць дазвол на ўласнасць, паведамляюць таксама, што іх разглядаюць як камерцыйныя арганізацыі і прымяняюць вызначаныя мінскімі ўладамі зборы, памер якіх можа даходзіць да сотняў тысячаў долараў. Форум 18 паведамляе таксама, што некаторыя з невялікіх рэлігійных абшчын працягваюць сутыкацца з цяжкасцямі пры перабудаванні памяшканняў для культурных патрэб.

У лютым 2008 года, у адказ на перанос на нявызначаны тэрмін судавага разбірацельства справы аб лёсе яе будынка, царква “Новае жыццё” у Мінску вырашыла пайсці на грамадзянскае непаслушэнства, не дазволіўшы дзяржаўным інспектарам арыштаваць царкоўную маёмасць. У студзені 2009 года, пасля двухгадовых затрымак, Вышэйшы гаспадарчы суд Беларусі адмовіў у хадайніцтве царквы “Новае жыццё” аб прадухіленні захопу яе будынка дзяржаўнымі ўладамі.

Розныя іншыя законы, пастанаўленні і дырэктывы таксама абмяжоўваюць дзейнасць зарэгістраваных рэлігійных абшчын. Напрыклад, суполкам не дазваляецца дзейнічаць за межамі тэрыторыі іх рэгістрацыі. Летам 2008 года чыноўнікі ў Гродзенскай вобласці не дазволілі тром пратэстанцкім абшчынам весці рэлігійную дзейнасць, бо яны былі зарэгістраваны ў іншай вобласці. Калі зарэгістраваная рэлігійная абшчына не разглядаецца як “рэспубліканскае аб’яднанне” — што азначае, што яна не была афіцыйна прызнана на працягу не менш за 20 гадоў ці не мае дастаткова членаў — яна не можа валодаць СМІ ці прапаноўваць супрацоўніцтва з ёю замежным жыхарам, як гэта адбываецца ў выпадку з грэка-каталіцкай царквой (таксама вядомай як каталіцкая царква візантыйскага абраду ці вуніяцкая царква). Суполка Свядомасці Крышны таксама не кваліфікуецца як рэспубліканскае аб’яднанне і таму не можа арэндаваць залу ці надрукаваць матэрыялы тыражом больш за 300 экзэмпляраў.

У 2007 годзе тысячы прадстаўнікоў розных рэлігійных абшчын, а таксама няверуючыя, падпісалі петыцыю да беларускага ўраду, пратэстуючы супраць дзяржаўнага закону 2002 года і іншых абмежаванняў свабоды веравызнання. У ліпені 2007 года беларуская міліцыя затрымала ў Мінску і каталіцкім паломніцкім цэнтры Будславе некалькі асобаў, якія ўдзельнічалі ў зборы подпісаў пад петыцыяй і канфіскавалі звязаную з ёю літаратуру. У сакавіку 2008 года пад петыцыяй было сабрана неабходных 50 000 подпісаў і яна была накіравана ў Канстытуцыйны суд, Парламент і Адміністрацыю Прэзідэнта. Канстытуцыйны суд адмовіў у тым жа месяцы на той падставе, што толькі кіраўнік дзяржавы ці іншыя ўрадавыя чыноўнікі могуць вырашаць пытанні канстытуцыйнасці законаў. Парламент і прэзідэнцкая адміністрацыя таксама адхілілі петыцыю, сцвярджаючы, што ў краіне не парушаецца свабода веравызнання. У красавіку 2008 года тры праваабаронцы былі аштрафаваны на суму, эквівалентную дзвюм сярэднім месячным заробковым платам за ўдзел у пратэсце пры дапамозе петыцыі супраць беларускага закону аб рэлігіі і іншых абмежаванняў рэлігійных свабод.

У 2008 годзе беларускія чыноўнікі прымалі меры супраць іншай публічнай дзейнасці, звязанай з выражэннем рэлігійных перакананняў. У верасні 2008 года Форум 18

паведаміў, што мясцовы чыноўнік, адказны за ідэалогію, спыніў шасцідзённы музычны фестываль, які арганізавалі мясцовыя каталіцкія, праваслаўныя і пратэстанцкія суполкі ў Барысаве, нягледзячы на той факт, што арганізатары атрымалі пісьмовы дазвол ураду за тыдзень да мерапрыемства, як гэтага патрабуе закон.

Уся рэлігійная літаратура падлягае абавязковай дзяржаўнай цензуры. Права на публікацыю рэлігійнай літаратуры маюць толькі тыя рэлігійныя аб'яднанні, якія налічваюць не менш за 10 зарэгістраваных абшчын, з якіх не менш адной існавала ў 1982 годзе. Гэтае патрабаванне вельмі цяжка выканаць, бо 1982 год адносіцца да савецкага часу, перыяду рэлігійных рэпрэсій, калі магло дзейнічаць вельмі мала рэлігійных аб'яднанняў. Некаторыя члены рэлігійных абшчын падвяргаюцца нападам, штрафам і затрыманням за "нелегальнае" распаўсюджванне рэлігійнай літаратуры. Як паведамляе Форум 18, у студзені 2009 года два члены Савету цэркваў евангельскіх хрысціян баптыстаў, якія арганізавалі хрысціянскую вулічную бібліятэку ў Асіповічах Магілёўскай вобласці, былі затрыманы, а іх літаратура канфіскавана. У снежні 2008 года 15 членаў незарэгістраванай баптысцкай абшчыны, якія арганізавалі вулічную бібліятэку ў горадзе Кобрын, былі затрыманы міліцыяй за нелегальнае распаўсюджванне рэлігійнай літаратуры, справа была перададзена ў суд; як паведамляецца, у студзені 2009 года групе было вынесена афіцыйнае папярэджанне — але без штрафаў.

Беларускі ўрад працягвае дэманстраваць недастатковую ўвагу да праблемы антысемітызму і не прыняў эфектыўных мер у адносінах да тых, хто нясе адказнасць за акты вандалізму на яўрэйскіх мемарыялах, могілках ці іншых аб'ектах. На працягу 2008 года, паводле Дзяржаўнага дэпартаменту, антысеміцкія выпадкі былі толькі спарадычнымі. Хаця ў мінулым годзе ў афіцыйнай перыёдыцы не было нападаў на яўрэйскія суполкі, праз распаўсюднікаў дзяржаўнай прэсы, урадавыя агенцтвы і звязаныя з БПЦ крамы працягваліся продаж і распаўсюджванне антысеміцкай літаратуры. Антысеміцкія і ультранацыяналістычныя рускія газеты і літаратура, цыфравыя відэадыскі і відэакасеты працягвалі прадавацца ў "Праваслаўнай кнізе", якая таксама прадае літаратуру БПЦ, афіцыйна прывілеяванай царквы.

Хаця ў законе аб рэлігіі 2002 года іудаізм разглядаецца як "традыцыйны" для Беларусі, яўрэі з'яўляюцца мішэнямі для зневажальных заўваг урадавых чыноўнікаў і дзяржаўных СМІ. Як паведамляецца, у мінулыя гады сам прэзідэнт Лукашэнка публічна рабіў антысеміцкія каментарыі. Напрыклад, у кастрычніку 2007 года, у прамым эфіры нацыянальнага радыё ён назваў беларускі горад Бабруйск "хлевам," дадаўшы, што гэта "пераважна яўрэйскі горад — а вы ведаеце, як яўрэі адносяцца да месца, дзе жывуць". У адрозненне ад 2007 года, на працягу мінулага года, як паведамляе Дзяржаўны дэпартамент, прэзідэнт і іншыя ўрадавыя чыноўнікі не рабілі публічных антысеміцкіх заўваг. У кастрычніку 2008 года прэзідэнт Лукашэнка ўдзельнічаў у памінальных мерапрыемствах, прымеркаваных да 65-й гадавіны знішчэння нацыстамі мінскага яўрэйскага гета. Як паведамляецца, ён публічна ўшанаваў памяць ахвяр і іх сем'яў, заявіўшы, што Беларусь "успрыняла гора яўрэйскага народа як сваю бяду".

У 2008 годзе беларускія ўлады працягвалі выкарыстоўваць падручнікі, якія стымулявалі нецярплівасць да рэлігій, афіцыйна названых "нетрадыцыйнымі" для

Беларусі. Лідэры пратэстанцкіх суполак крытыкавалі раздзел, названы "Асцярожна – секты", які ўключае параграф пра адвентыстаў сёмага дня і сведкаў Іеговы. Міністэрства адукацыі працягвала выкарыстоўваць іншы падручнік, які называў пратэстантаў і суполку Харэ Крышна "сектамі," хаця, згодна Дзяржаўнаму дэпартаменту, улады абяцалі ўнесці змены ў наступнае выданне. У мінулыя гады кантралюемыя дзяржавай друк і сродкі вяшчання таксама распаўсюджвалі неталерантнасць да "новых" рэлігійных груп. Часам і афіцыйныя органы няславлілі рэлігійныя абшчыны. Форум 18 паведаміў у студзені 2008 года, што сакрэтнае пастанаўленне Дзяржаўнага камітэта па справах рэлігій і нацыянальнасцей, як мяркуецца, скасавала афіцыйную рэгістрацыю 12 груп, якія былі названы "дэструктыўнымі сектамі", у іх лік трапіла і плынь мусульманства ахмадыя.

Закон аб рэлігіях 2002 года сцвярджае, што рэлігійныя арганізацыі не маюць прывілеяў па ўзнаўленні маёмасці, канфіскаванай у савецкія часы, калі былы культавы будынак выкарыстоўваецца зараз у культурных ці спартыўных мэтах. У выніку толькі дзевяць з 92 гістарычных сінагог у Беларусі былі вернуты яўрэйскай абшчыне пасля атрымання краінай незалежнасці ў 1991 годзе. Лютэранская і кальвінісцкая абшчыны таксама не дабіліся значных поспехаў у вяртанні сваіх гістарычных цэркваў.

У студзені 2008 года ў Беларусі выйшаў дэкрэт, які ўстанавіў яшчэ больш строгія ўрадавыя абмежаванні для замежных рэлігійных дзеячоў. Урадавы чыноўнік – Упаўнаважаны па справах рэлігій і нацыянальнасцей – мае аднаасобнае права вырашаць, ці неабходна рэлігійная дзейнасць, якую вядуць замежныя грамадзяне. Акрамя таго, гэтаму чыноўніку не патрэбна тлумачыць прычыны, па якіх замежнаму рэлігійнаму дзеячу адмаўляецца ў наведванні краіны. Больш таго, падаць апеляцыю ў выпадку адмовы немагчыма. Замежны рэлігійны дзеяч мусіць атрымаць запрашэнне ад зарэгістраванага рэлігійнага аб'яднання. Хадайніцтва аб выдачы візы павінна змяшчаць звесткі пра адпаведны працоўны вопыт, працоўны графік і праграму адпаведнай рэлігійнай арганізацыі і доказы ведання беларускай і рускай мовы, а таксама мяркуемыя даты і прычыну візиту. Працэдура падачы хадайніцтва замежнымі рэлігійнымі дзеячамі звычайна вельмі доўгая і бюракратычная.

У мінулым годзе беларускія ўлады часта задавалі замежным рэлігійным дзеячам, супрацоўнікам гуманітарных арганізацый і мясцовым жыхарам пытанне адносна крыніц і выкарыстання іхняга фінансавання. Паступалі таксама вартыя веры звесткі, што за замежнымі рэлігійнымі дзеячамі сачылі супрацоўнікі службы бяспекі. З 2004 года, як паведамляе Форум 18, агульная колькасць замежных грамадзян, якія былі высланы з краіны ці якім было адмоўлена ў прадаўжэнні віду на жыхарства з прычыны іхняй рэлігійнай дзейнасці, склала 31 асобу. У снежні 2008 года былі высланы замежны каталіцкі святар і тры замежныя манахіні, якія працавалі ў Мінска-Магілёўскай архідыяцэзіі, а таксама тры замежныя каталіцкія святары, якія працавалі ў Гродзенскай дыяцэзіі. У кастрычніку 2008 года епіскап царквы хрысціян поўнага Евангелля, які з'яўляецца грамадзянінам Украіны, быў дэпартаваны з краіны. Больш таго, калі замежныя грамадзяне не заявілі яўна, што ў Беларусі яны плануюць удзельнічаць у рэлігійнай дзейнасці, яны могуць атрымаць папярэджанне ці быць высланы. У лютым 2009 года два дацкія наведвальнікі Беларусі былі затрыманы міліцыяй і высланы з краіны з забаронай уезда на адзін год за "выражэнне ідэй рэлігійнага характару", па характарыстыцы

дэпартацыйнай службы. Абое наведвалі — але не здзяйснялі — богаслужэнне ў царкве Гомеля.

Тым не менш, за апошнія гады палажэнне рымска-каталіцкай царквы ў Беларусі некалькі палепшылася, як і адносіны паміж каталікамі і БПЦ. Паводле Дзяржаўнага дэпартаменту, у красавіку 2008 года беларускі ўрад адмовіўся ад планаў ператварыць манастыр бернардынцаў у Мінску — які беларускія ўлады на працягу доўгага часу абяцалі вярнуць каталіцкай абшчыне — у шыкоўны гатэль і забаўляльны комплекс. Тым не менш, беларускія ўлады не знайшлі, як абяцалі, новае месца для дзяржаўных архіваў, якія захоўваюцца ў гэтым манастыры. У чэрвені 2008 года Дзяржаўны сакратар Ватыкана кардынал Бертонэ наведваў Мінск, дзе адслужыў малебен і асвяціў вуглавы камень першага каталіцкага касцёла, які будзе пабудаваны ў Мінску пасля 1910 года. Акрамя таго кардынал сустрэўся з прэзідэнтам Лукашэнкам, мітрапалітам БПЦ Філарэтам і іншымі афіцыйнымі асобамі.

У гэтым жа месяцы грэка-каталіцкая царква (таксама вядомая як каталіцкая царква візантыйскага абраду ці вуніяцкая царква) адчыніла ў Мінску грэка-каталіцкую парафію св. Язэпа з капліцай і бібліятэкай; як паведамляецца, у парафіі дзейнічае нядзельная школа і падтрымліваецца дабрачыннасць.

У траўні 2008 года Еўрапейскі парламент прыняў рэзалюцыю, якая крытыкуе беларускі закон аб рэлігіі 2002 года і "напады, пераслед, штрафы і зняволенне" рэлігійных лідэраў і прадстаўнікоў абшчын з боку дзяржавы. Рэзалюцыя заклікае ўрад Беларусі не парушаць міжнародныя прынцыпы свабоды веравызнання і правоў чалавека.

Рэкамендацыі па палітыцы ЗША

У тым, што тычыцца шматбаковых ініцыятыў і міжнародных арганізацый, Камісія рэкамендуе ўраду ЗША наступнае:

- выкарыстоўваць усе сродкі публічнай і прыватнай дыпламатыі, каб падтрымаць у Беларусі абарону правоў чалавека, у тым ліку на свабоду веравызнання, такія як больш пільны маніторынг і публічныя справаздачы Дзяржаўнага дэпартаменту ЗША, у тым ліку з боку Спецыяльнага пасланніка па пытаннях антысемітызму і Пасла па асобых даручэннях па пытаннях міжнароднай свабоды веравызнання, і адпаведных міжнародных арганізацый, у тым ліку АБСЕ і ААН;
- каардынаваць з Еўрапейскім Саюзам выкарыстанне фінансавых санкцый і адмоў у візах для беларускіх чыноўнікаў высокага рангу, асабліва тых, хто нясе непасрэдную адказнасць за парушэнні ўрадам свабоды веравызнання; і

заклікаць беларускі ўрад накіроўваць запрашэнні адпаведным выканаўцам спецыяльных працэдур Савета ААН па правах чалавека, сярод якіх: Спецыяльны дакладчык па сітуацыі ў сферы правоў чалавека ў Беларусі; Спецыяльны дакладчык па катаваннях і іншых відах жорсткага, бесчалавечнага ці прыніжаючага абыходжання ці пакарання; Спецыяльны дакладчык па падтрымцы і абароне права на свабоду самавыражэння; Спецыяльны прадстаўнік Генеральнага сакратара па становішчы

праваабаронцаў; Спецыяльны дакладчык па пытаннях свабоды веравызнання, а таксама Рабочая група па гвалтоўных знікненнях.

У тым, што тычыцца двухбаковых адносінаў з Беларуссю, урад ЗША мусіць:

заклікаць беларускі ўрад прыняць неадкладныя меры па спыненні рэпрэсій, у тым ліку:

- ануляванне вельмі абмяжоўваючага закона аб рэлігіі 2002 года, бо некаторыя ягоныя палажэнні парушаюць міжнародныя нормы па свабодзе веравызнання;
- спыненне практыкі адмовы ў рэгістрацыі рэлігійных груп і наступных перашкод для рэлігійнай дзейнасці з прычыны адсутнасці рэгістрацыі;
- забеспячэнне права весці рэлігійную асвету і распаўсюджваць рэлігійныя матэрыялы;
- прыняцце эфектыўных мер па спыненні нападаў на прадстаўнікоў і маёмасць рэлігійных меншасцяў і судовы пераслед асобаў, адказных за такія напады;
- забеспячэнне большых намаганняў з боку ўрадавых чыноўнікаў для пошуку і прыцягнення да адказнасці ініцыятараў нападаў на прадстаўнікоў і маёмасць рэлігійных меншасцяў; і
- забеспячэнне бесперашкоднага доступу айчынным і міжнародным праваабарончым суполкам і іншым асобам да месцаў рэлігійнага гвалту ці парушаных культавых збудаванняў;
- заклікаць беларускі ўрад да забеспячэння таго, каб ніводнай рэлігійнай абшчыне не быў нададзены статус, які можа прывесці ці быць выкарыстаны для апраўдання дыскрымінацыі гэтай абшчыны ці парушэння правоў членаў іншых рэлігійных груп;
- заклікаць беларускі ўрад публічна асудзіць, раследаваць і пераследаваць крымінальныя дзеянні, накіраваныя супраць яўрэяў і яўрэйскай абшчыны, як і супраць членаў іншых этнічных ці рэлігійных абшчын;
- працягваць падтрымліваць, публічна і прыватна, асобаў і групы, якія ўдзельнічаюць у барацьбе супраць рэпрэсій у Беларусі, у тым ліку групу рэлігійных і апазіцыйных актывістаў, увайшоўшых у Грамадскую ініцыятыву за свабоду веравызнання, якая апублікавала "Белую кнігу"; і
- арганізоўваць у Беларусі круглыя сталы з удзелам членаў зарэгістраваных і незарэгістраваных рэлігійных абшчын і міжнародных экспертаў па свабодзе веравызнання, у прыватнасці – прадстаўнікоў Групы экспертаў АБСЕ па свабодзе веравызнання.

У тым, што тычыцца праграм і палітыкі ЗША, урад ЗША мусіць:

- поўнаасцю прымяняць меры, акрэсленыя ў Законе аб дэмакратыі ў Беларусі 2007 года, які адлюстроўвае намер Кангрэса працягваць прымяненне санкцый супраць ураду

Беларусі, пакуль той не даб'ецца значнага прагрэсу ў сітуацыі з правамі чалавека; спецыяльныя санкцыі будуць уключаць: забарону ўезду ў ЗША беларускім чыноўнікам высокага рангу, забарону стратэгічнага экспарту і фінансавання беларускага ўраду ўрадам ЗША, за выключэннем гуманітарных тавараў і сельскагаспадарчай ці медыцынскай прадукцыі;

- забяспечыць, каб уся дзейнасць па падтрымцы дэмакратыі, прадугледжаная Законам аб дэмакратыі ў Беларусі, а таксама беларускай праграмай па развіцці цывільнага грамадства "Нацыянальны ўклад у дэмакратыю", уключала меры па абароне права на свабоду веравызнання і падтрымцы рэлігійнай цяглічасці;
- заклікаць Кангрэс і Дзяржаўны дэпартамент забяспечыць, каб фінансуемае ЗША радыёвяшчанне на Беларусі, у тым ліку радыё "Свабодная Еўропа"/радыё "Свабода" (РСЕ/РС), працягвалася не менш як на цяперашнім узроўні, каб былі прыкладзены намаганні да забеспячэння надзейнага прыёму па ўсёй краіне і каб у праграмах РСЕ/РС абмяркоўваліся пытанні, звязаныя са свабодай думкі, сумлення і веравызнання; і
- забяспечыць пашырэнне магчымасцей для міжнародных падарожжаў, у прыватнасці – для ўдзелу ў міжнародных канферэнцыях, для лідэраў беларускага цывільнага грамадства, у тым ліку прадстаўнікоў праваабарончых суполак і рэлігійных лідэраў, а таксама іншых асобаў, якія абараняюць свабоду веравызнання ў краіне.